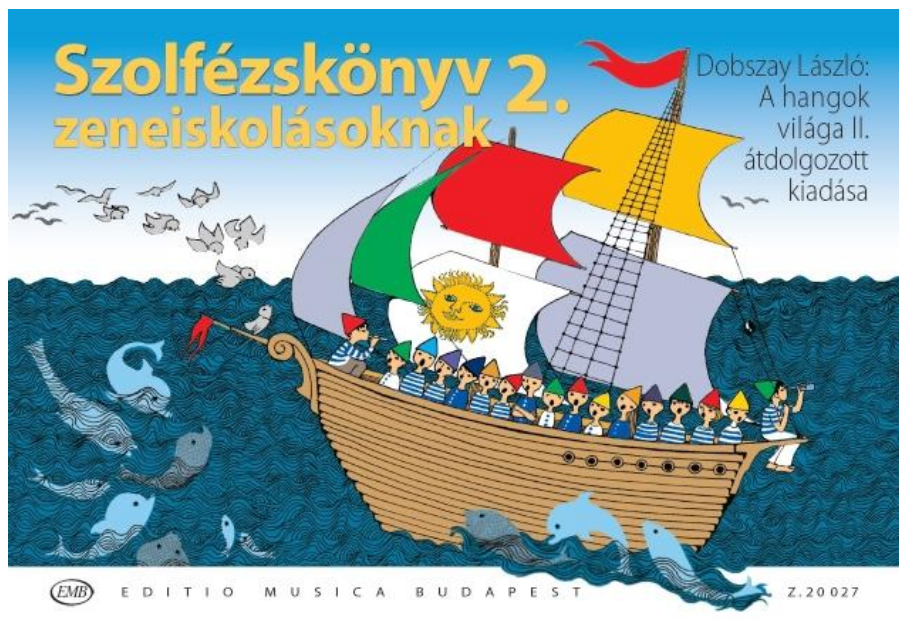

DOBSZAY LÁSZLÓ: A HANGOK VILÁGA II. KÖTET
ÁTDOLGOZOTT KIADÁSÁRÓL
Szolfézskönyv zeneiskolásoknak 2.

Dobszay László tankönyvcsaládja – A hangok világa – több mint 50 éve jelent meg. Ma már a 21. század gyermekeit tanítjuk. Digitalizált világban élünk, a digitális fejlődés hatással van mindannyiunkra. Új értékrendek és motivációs rendszerek alakultak, alakulnak ki, melyek megváltoztatják a gyermek személyiségét, és viszonyát is az oktatáshoz. Ez a tanítás metodikai kultúrájában és a tananyag kiválasztásában elkerülhetetlenül új szemléletet, új közlési módot és megújult tanári hozzáállást kíván.

Az eredeti hangok világa tankönyvsorozat módszertani alapelvei, és maga a tananyag zenei anyaga olyan értékrendet képvisel, melyet lehetetlen felülmúlni, alapvetően nem szükséges megváltoztatni. Az átdolgozott tankönyv megtartotta ezen értékeket, és e mellett alkalmassá tette a tankönyv használatát a mai kor követelményeihez.

Változtatást tartottunk szükségesnek a következő területeken:

1. a könyv szerkezete,
2. a gyakorló anyag bővítése,
3. a zenei anyag témaköreinek aránya és mennyisége,
4. metodikai megvalósítás,
5. a formai megjelenés.

¹ Papp Károlyné ny. szaktanácsadó, Szigetiné Horváth Zsuzsanna az Aelia Sabina AMI mesterpedagógusa.

A felsorolt változtatások a tankönyvben természetesen nem különülnek el egymástól, összefüggenek, egymásra épülnek.

(1.) A tankönyv a múlt évben megjelent, átdolgozott I. kötet felépítését követi.
Két részből áll. Mindkét rész három „évszak”-ra tagolódik: Ősz, Tél, Tavasz.

Minden évszak először népzenei, majd műzenei anyaggal foglalkozik.

A tankönyv I. részében az előző évben tanultak alapos ismételése, és néhány – a még régi stílusú népdalokhoz kapcsolható – zenei ismeret megtanulása után a növendékek lépésről-lépésre megismerkedhetnek az új stílusú pentaton (vendéghangos pentaton), eol, összhangzatos és dallamos moll, továbbá dúr hangsorú népdalokkal. Ezekhez illesztve közlünk olvasó példákat, különböző készségfejlesztő gyakorló feladatokat (dallamfordulatok, ritmus, hangsor, hangköz, hangzat, diktálás, rögtönzés), valamint megfigyeltetjük kapcsolódó ismeretanyagokat.

A népdalok a sorszerkezet rendje alapján követik egymást, fokozatosan megmutatva felépítésük, mondanivalójuk szépségét. Nehézségük szerint hol hallás után, hol kottáról tanulhatják meg a növendékek. Bemutatja a könyv a különböző alkalmakkor megszólaló dalokat, figyelmet fordítva a szövegértésre és a tanult népdalok fontos jellemzőinek meghatározására.

A népdalok szinte kivétel nélkül több versszakkal jelennek meg, ezzel teljesebb ki mondanivalójuk, így szolgálják a zenei élmény megteremtését, elmélyítését. Reméljük, hogy ez a megközelítési mód hozzásegíti a növendékeket a népdalok átélt, értő szeretetéhez.

b) Az előző népdal variánsa változó ütemmel. Ilyen változó ütemű dallal még nem találkozottál.

Tempo giusto

1. Há - rom csil - lag van az é - gen sor - já - ba,
2. Sár - ga - ré - pát nem jó domb - ra ül - tet - ni,
A har - ma - dik csil - lag - nak nin - csen pár - ja.
Őz - vegy - asz - szony lá - nyát nem jó sze - ret - ni.
Pá - rat - lan csil - lag - nak pár - ja én va - gyok,
Mer' az a jó any - ja min - dig hall - gat - ja,
Mert már en - gem a sze - re - tőm el - ha - gyott.
Mit be - szél a lá - nya a kis ka - pu - ba.

Gondot fordítottunk arra, hogy növendékeink a népzene által ihletett művekből – így Bartók Béla és Kodály Zoltán ideillő darabjaiból – néhányat az órai feldolgozás mellett zenehallgatással is megismerjenek.

48 Két darab Bartók Béla *Mikrokosmos*ának 1. füzetéből. Zenehallgatás közben kövesd a kottát, majd válaszolj a kérdésekre!

a)

Bartók Béla: Mikrokosmos, 1. füzet 13. szám (Fekvés-változás)

- Melyik népdalhoz hasonlít a dallam?
- Hány dallamsorból áll a mű? Hogyan jelölnéd a sorokat?
- Milyen kapcsolatot találsz az első és a második dallamsor között?
- Figyeld meg a két szólam mozgását! Mit vettél észre?

74

A népdalok zenei anyaga után minden „évszak”-nál folyamatosan helyet kaptak a műzenei – első sorban barokk, valamint klasszikus stílusból válogatott – idézetek – melyeket hangnemek szerint csoportosítottuk.

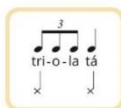
E művek élményszerű éneklése, feldolgozása – és az ezekhez kapcsolódó gyakorlási anyag – a formai-, hangnemi ismeretet, a kottaolvasás gyakorlását, és az abszolút rendszerben való jártasság elmélyítését szolgálja. Nagyrészüket a hangszeres órák repertoárjából válogattuk. Erősíteni kívántuk a hangszertanulás és a szolfézs kapcsolatát, megteremtve a kölcsönös elmélyülés lehetőségét.

29

► 109/a, b
120/a, b
121/b
122/a, c, d

a) Ismételjétek át, mit tanultatok a triola ritmusról!

Szóltassátok meg az alábbi ritmussort!

b) Énekeljétek el az alábbi részlet felső szólamát zongorakísérettel! Szóltassátok meg szolmizálva, majd dúdolva és ABC-s nevekkkel is!

c) Állapítsd meg a mű hangnemét!

d) Hány részből áll a zeneműrészlet?

e) Jelöld a dallamsorok végét! Szóltassátok meg két csoportban, felváltva a dallamsorokat!

f) Karikázd be a triola ritmusokat!

Allegretto: kissé vidáman, mérsékelt gyorsasággal
decrescendo (ejtsd: de-krescendo): csökkenő hang-erővel; jele: $\rightrightarrows$

I. RÉSZ * ŐSZ

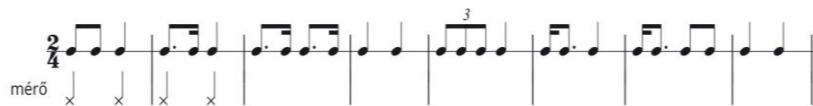
A tankönyv II. része elsősorban gyakorló- és készségfejlesztő feladatokat tartalmaz.

Minden egyes évszak ebben a részben is népzenei és műzenei részre tagolódik.

(2.) A tankönyv átdolgozásánál alapvető elképzelésünk volt, hogy bővítsük és változatossá tegyük a gyakorlófeladatokat.

Bővítettük a ritmusfeladatokat (ritmus megszólaltatása kottaképről, és ritmus kiegészítése, vagy önálló ritmussorok megfogalmazása).

 d) Írd be a mérőt a ritmus alá! Szóaltassátok meg a ritmusgyakorlatot!

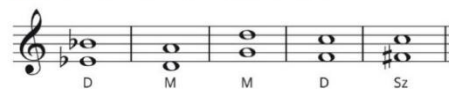

 e) A fenti ritmusgyakorlat hangoztatása közben valaki jelezze triangulummal, hol szólal meg kis nyújtott, kis éles ritmus és triola! Jelöld a kottában, hol szólalt meg a triangulum!

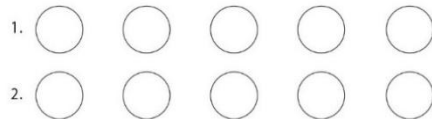
II. RÉSZ ŐSZ

Nagy gondot fordítottunk a hallásfejlesztésre. A hangközöket, hármashangzatokat az azonosítás, felépítés, és a hallás utáni felismerés hármas egységében gyakoroltatjuk.

c) Egészítsd ki hármashangzattá a kvint hangközöket!

d) Ismerd fel és nevezd meg a hangzatokat hallás után!

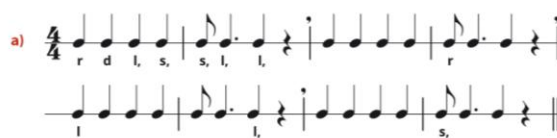

A zenei írást elsősorban dallamkiegészítő feladatokkal, keretes formában végeztetjük.

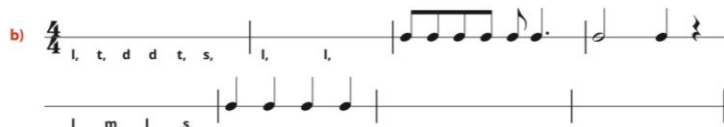
116 Dallamkiegészítés hallás után

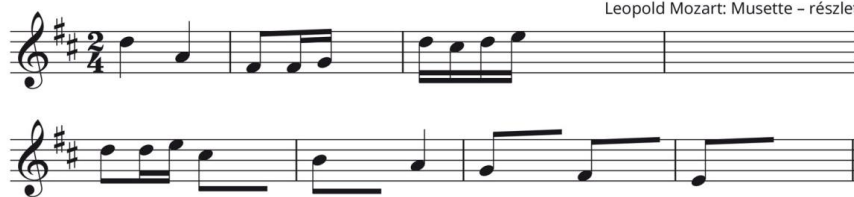
Emlékezz vissza, mire kell figyelned a dallamok hallás utáni lejegyzésénél! (Lásd az olvasmányt a 22. feladatnál.)
Egészítsd ki az alábbi dallamokat! A kottában megadott hangokat énekeld, a többit magadban dúdold!

Először a ritmust pótolod, majd írd be a hiányzó hangokat!

Dallamkiegészítési feladat a népzenei részben

Dallamkiegészítési feladat a műzenei részben

Az olvasáshoz kiemelten ajánljuk az „okos kottaolvasás” Dobszay Tanár Úr által összeállított feladatait.

A ritmus nélkül jelzett hangok mind szolmizálással, mind ABC-s nevekkkel jól énekelhetők. Nagyszerűen irányítják a növendéket az átfogó olvasás és gondolkodás felé.

A következetes gyakorlással megeremthetjük azt a tudásalapot, mellyel növendékeink képessé válnak a megismert zenei jelenségek, formai egységek rögtönzésére is.

Az improvizációs készség megalapozásához különböző feladatok gyakorlásával hozzásegítjük a növendékeket a „zenei emlékképek” elraktározásához. Szeretnénk aláhúzni, hogy a zenei jelenségek ilyesfajta „tárháza”, a zenei emlékképek rögzítése és „előhívása” nagyban segíti a zenei írás-olvasás fejlődését is

Az improvizáció a záró hangok rögtönzésével kezdődik, majd lépésről-lépésre elér a végső célhoz: egy-egy egyszerű népdalforma, vagy egy-egy nyitott-zárt zenei gondolat önálló megfogalmazásához. Remélhetőleg ezzel eloszlatjuk azt a félelmet vagy idegenkedést, ami eddig az improvizációs feladatok irányában megmutatkozott.

(3.) A II. részben bővítettük a műzenei anyagot.

A műzenei szemelvények tanítása régóta elvárása a zeneiskolai szolfézstanításnak. Úgy gondoljuk, hogy az órák munkája a bőséges anyagválasztási lehetőséggel jobban kapcsolódik a hangszeres tanulmányok zenei anyagához. A növendékek a művek (zenemű részletek) megszólaltatásával vagy aktív meghallgatásával olyan élménnyel gazdagodhatnak, mely a legfogékonyabb korban alakítja az „értő” zenei szemléletet.

(4.) A tankönyv metodikai szemlélete és tartalma kiemelten megerősíti Dobszay Tanár Úr törekvését, hogy a növendékek a zenei anyag helyes megszólaltatása mellett elsősorban „saját felfedezéseikkel”, lépésről-lépésre ismerjék meg a népdalok, illetve a műzenei szemelvények felépítését, zenei világát. Lássák és hallják, hogyan bontakozik ki egy-egy motívum, hogyan alakul ki a részekből az egész, milyen rejtett apró szépségeket lehet felismerni a népdalokban, műzenei szemelvényekben. Mindez felfedező, motivált örömteli munkát, és zenei élményt jelentsen számukra mind csoportosan, mind egyénileg.

A zenei ismeretek megfigyeltetése mindig zenei környezetben, aktív megszólaltatással történik. A jelenségek kiemelése, gyakorlása, más környezetbe helyezése, alapos megismerése, „újra alkotása” szisztematikus munkával, fokozatosan épül fel.

Minden gyakorlat-, illetve készségfejlesztési feladat „indító gondolatokat” fogalmaz meg, és mindig kiemelten foglalkozik a tovább haladáshoz szükséges legfontosabb elemekkel. Egy-egy népdalt, zeneműrészletet sokféle megközelítési módon lehet tanítani.

A tankönyv mindkét részében jól követhető az út, hogy honnan hova szeretnénk eljutni. Tudnia kell a tanárnak, hogy éppen azon az órán, éppen abban a műben mi a legfontosabb, melyik az a zenei feladat, melyre a következőkben építhet, ami megtorpanás nélkül vezet tovább a zene egészének helyes, stílusos megszólalása, megismerése felé.

Az ismeretek, zenei jelenségek gyakorlása változatos, tartalmaz néhány bevált tanári ötletet is.

Módszeresen törekszik arra, hogy sokat „visszakérdezzen,” ismételjen, és a növendékekkel más-más szempontok szerint is feldolgoztassa a tanult anyagot.

Átdolgozási munkánkban végig arra törekedtünk, hogy a szolfézs órákon is elsődleges legyen a szép, stílusos zenei megszólaltatás. Ezért kerüljük a művek állandó, mechanikus szolmizációs énekeltetését. A művek első olvasáshoz még szükségesnek tartjuk a szolmizációt, de az élményszerű megszólaltatáshoz már nem érezzük helyesnek. Nagyon sok jó gyakorlat van a kötetben, melyekben a szolmizálást, és az ABC-s névvel történő éneklést megfelelően gyakorolhatják a növendékek.

A Tankönyv tanítási és gyakorlási anyagának I. és II. részre bontásánál néhány kivételes megoldást is alkalmaztunk. Változatlanul egymás mellett hagytunk zenei anyagot és a hozzá kapcsolódó – Dobszay Tanár Úr által elképzelt – gyakorlási módokat. Ezek olyan természetesen, annyira szorosan összefüggenek, hogy nem volt értelme, hogy a gyakorló feladatok a II. részbe kerüljenek.

Ugyancsak rendhagyó módon, a II. részben kaptak helyet a tankönyv megjelenése óta megváltozott tantervi követelményeknek megfelelő új ismeretanyagok is.

A zenei és hallási ismeretek „mérésére” összefoglaló feladatokat közlünk.

A „Törd a fejed!” címmel megjelenő sorozat elsősorban több kisebb növendék-csoport számára készült azzal a gondolattal, hogy a kevésbé ügyes és nagyon ügyes gyerekek együtt dolgozzanak egy-egy csoportban, így segítsék egymás tudásának kiegészítését, fejlődését. Jó visszajelzés ez a tanárnak és a diáknak az addig elsajátított anyag tudásszintjéről.

a) Énekelj el az első dallamsort, majd folytatd a megadott sorszerkezet alapján! Írd le betűkottával, amit elénekeltél!

4/4

I, t, d t, I, s, I, I, A

A⁵

A^{5v}

A

b) Összekeveredtek a népdalsorok! Tedd őket megfelelő sorrendbe úgy, hogy egy szép népdalt kapj! Énekelj el, amit összeállítottál!

4/4

m I d' I m m

I, r d r m I, I,

m I t d' I m I s

m r d r m I, I,

d) Kottázd le a hangközöket, majd nevezd meg a hangközökben elrejtett népdalokat!

1.

↑_{k6} ↓_{k2} ↓_{n2} ↓_{t4} - t₁

2.

↑_{n2} ↓_{n2} ↓_{n2} ↓_{t5} ↑_{n3} ↓_{n2} ↓_{k3} ↓_{n2} - t₁

Tanév végi szintfelmérő feladatnak szántuk az I. rész végén megjelenő dallamkiegészítési feladatokat. A növendékek jártassági szintjét szeretnénk megismerni a népdal- és műzenei formák kiegészítésében.

Összefoglalás

96 Lapról olvasás, dallamkiegészítés

Énekeljétek el az alábbi részleteket! A befejezésük hiányzik. Mindegyik részlethez háromféle befejezést adtunk meg. Válaszd ki a legjobban odailót!

a) Christian Gottlob Neefe (1748–1798): Allegretto – részlet

▶ 197

(Eredeti hangnem: C-dúr)

1. 2. 3.

b) Henry Purcell: A New Irish Tune – részlet

▶ 163

(Eredeti hangnem: F-dúr)

1. 2. 3.

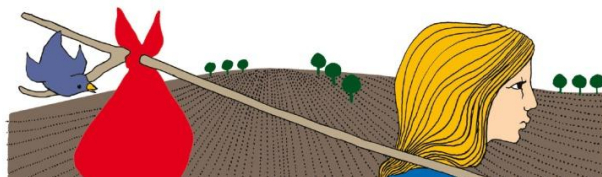
99 Dallamkiegészítés: egy népdal három változata más-más vidékről

Énekelj el szöveggel a népdalokat! A hiányzó sorokat egészítsd ki odaillő dallammal!
Több változatot is készíthetsz.

a) **Tempo giusto**

El, el, el-me-gyek, nem ma-ra-dok e tá-jon,
Hogy a szí-vem a ba-bá-mér' ne fá-j-jon,
Mer' a szí-vem a ba-bá-mér' jaj, de na-gyon fá-j,
Sző-két sze-re-tek, mer' a bar-na meg-csált már.

I. RÉSZ TAVASZ

135

Az év végi összefoglaló rész a könyv végén található. A témaköröket csoportonként rendeztük táblázatokba.

Az I. és II. rész tanítása, tanulása párhuzamos munkát kíván.

Az első rész zenei anyaga mellett számok jelölik a második részben megtalálható kapcsolódó gyakorlási vagy kiegészítő anyagát.

(5.) A tankönyv megjelenésében is korszerűsödött

A színek világa, a nagyobb méretű kották, a színes illusztrációk, a megértést segítő ábrák mind-mind vonzóbbá teszik a tankönyvet a növendékek számára.

Andante: lépve, járva
mezzoforte (*mf*): közepesen
cantabile (ejtsd: kántábile): éneklően

- b) — Milyen hangnemben van a Menüet?
— Nevezd meg a **szí** hangot ABC-s névvel! ____
— Melyik dallamrész fejeződik be **dó** hangon?
— Milyen hármashangzat-felbontást találsz a dallam első részében?

14 **Menuet.**

Johann Krieger
Menüettjének
első kiadásbeli
kottaképe (1697)

A dúr és moll hármashangzat felépítése

A dúr és moll hangzatban az alaphangra épített terc határozza meg a hangzat jellegét.

$$t5 \begin{bmatrix} s \\ m \\ d \end{bmatrix} n3$$

Dúr

$$t5 \begin{bmatrix} m \\ d \\ l, \end{bmatrix} k3$$

moll

53

A hathangnyi távolságot **szept** hangköznek nevezzük. A kis szept (pl. **l₁-f**) a tiszta kvintnél kis szekunddal nagyobb; jele **k6**. A nagy szept (pl. **d-l**) a tiszta kvintnél nagy szekunddal nagyobb; jele **n6**.

A szept hangköz kottaképe:

II. RÉSZ TÉL

c) Építs szept hangközöket az alábbi hangokra! Gondolj először a tiszta kvintre!

197

Zenei kasszótár - Tartalomjegyzék

Összeállítottuk a növendékek (és az érdeklődő szülők) számára a tankönyv végén a második évfolyamban előforduló új zenei fogalmak jelentését. Segítségül megadjuk a tankönyv oldalszámát is, ahol a fogalom szerepelt, így visszalapozva, a zeneművet újra felidézve rögződhet a megfogalmazás.

A *Tartalomjegyzékben* feltüntettük a népdalok gyűjtőit, a gyűjtés idejét, valamint a műzenei jegyzékszámokat is.

A tananyag digitális feldolgozása

A tankönyv teljes terjedelmében, a hallásgyakorlatokkal és a dallamkiegészítési feladatokkal, valamint a zenehallgatási anyaggal együtt elérhető digitális formában is.

A növendékek számára készült digitális tananyag tartalmazza a hallásgyakorlatokat. Az írásbeli feladatok nagy részét online oldhatják meg. A feladatok helyes megoldását az ellenőrző sáv jelzi számukra. A további gyakorlásokat a feladatok alatt közölt kis piros számokra kattintva lehet elérni.

A digitális lehetőség tartalmazza továbbá a zenehallgatási anyagot is. Reméljük, hogy ez nagyban motiválja majd a növendékek otthoni munkáját.

A tartalomjegyzékben egy kék színű szem jelzi azokat a feladatokat, amelyekbe be lehet tekinteni a kód megvásárlása nélkül is. Ilyen feladatok például a következők:

I.részből: <https://digikotta.emb.hu/view/1630629736>

II.részből: <https://digikotta.emb.hu/view/1630629835>

Az Útmutató

A tanárok számára készült digitális tankönyv tartalmazza a *Tanári útmutatót*, melyben a példák feldolgozásához kívánunk ötletet, segítséget adni. Kattintással el lehet érni a feladatokhoz tartozó javaslatokat.

A tankönyv szerkezetének, zenei tartalmának, általános módszertani kérdéseinek ismertetésén túl minden feladathoz részletes tájékoztatást adunk.

Ezekben visszaidézzük Dobszay Tanár Úr már „klasszikus”-sá vált tanácsait, módszertani javaslatait is.

Ajánlásaink a mai mindennapos gyakorlatból és tapasztalatokból indulnak ki.

52 **Kodály Zoltán: Bicinium**

  a) Tanuld meg mindkét szólamot, először szolmizálva, majd választott hangzóval énekelve! Utána szólaltasd meg a társaddal két szólamban a darabot! Éneklés előtt figyelj meg a tempójelzést! Képzeld el a megfelelő tempót.

 ▶ 146
158/d, e

Induló, ♩ = 116 Kodály Zoltán: Bicinia Hungarica, I. füzet 15. szám

b) Keresd azonos motívumokat, dallamrészeket a két szólamban, és színezd ki őket! Hogyan nevezik, amikor a szólamok így követik egymást?

 imitáció: a szólamok a belépéskor egymás dallamát utánozzák

I. RÉSZ • TÉL

A Dobszay-tankönyvek megújítási munkálatainak gondozásáért köszönetet szeretnénk mondani az EMB Zeneműkiadónak.

Reméljük, hogy a megjelent átdolgozott kiadás találkozik a szolfézstanárok támogatásával, a tanári munka szemléletének, tartalmának megújulásával, és megmutatkozik a növendékek szolfézstanulásának szeretetében és eredményességében is.